Nieuwe waarnemingen omtrent het levend voorkomen van Brachystomia scalaris (Macgillivray, 1843) in de Nederlandse kustwateren

door

A. F. MULDER

Haarlem

Brachystomia scalaris (Macgillivray, 1843) werd in ons land voor het eerst levend waargenomen in 1951 te Vlissingen. Sindsdien hebben verscheidene malacologen dit slakje autochthoon aangetroffen op diverse plaatsen in het kustgebied *):

A. Den Helder en de Waddeneilanden.

1. West Terschelling, haven en omgeving: 1957-1963 (M. Donze, G. Heerebout, Dr. J. H. Stock, J. Tanis).
2. Texel, zeewering bij het Horntje: april 1963, augustus 1954 (Drs. K. P. Lauwrier, Dr. J. H. Stock, C. Swennen).
3. Den Helder, dijk Marsdiep: 1953, september 1960 (J. C. den Hartog, C. Swennen).
4. Huisduinen, zeedijk: september 1960 (J. C. den Hartog).

B. Zeeland.

1. Schouwen-Duiveland, Hoek van Ouwerkerk (Zuidbout): voorjaar en zomer 1960 (M. Donze, Dr. C. den Hartog en excursie Strandwerkgemeenschap (S.W.G.)).
2. id., Zierikzee, monding van het havenkanaal: juli 1960 (Dr. C. den Hartog en excursie S.W.G.).
3. Id., Zijpe, veerhaven: juli 1960 (Dr. C. den Hartog en excursie S.W.G.).
4. Id., Burgsluis: voorjaar 1960 en 1962 (G. de Beer, R. Okker).
5. Id., Westbout: voorjaar 1962 (G. de Beer, Dr. C. den Hartog).
6. Id., Den Osse, pierhoofd: maart 1961 (Dr. C. den Hartog en A. J. J. Sandee).
7. Tholen, Strijenham, Oosterscheldedijk: september 1960 (Dr. C. den Hartog).
8. Noord-Beveland, Katse Hoek, Oosterscheldedijk: augustus 1961, maart 1962 (Dr. C. den Hartog en A. J. J. Sandee).
9. Zuid-Beveland, Yerseke, oesterputten: augustus 1959 (Drs. J. A. W. Lucas en excursie S.W.G.).
10. Id., Wemeldinge, buiten de sluis van het Kanaal door Zuid-Beveland en aan de landzijde daarvan: augustus 1959 (Dr. J. H. Stock en excursie S.W.G.).

*) Degenen, die mij gegevens omtrent waarnemingen beschikbaar stelden, ben ik veel dank verschuldigd.

11. Id., Kattendijke, Oosterscheldedijk: augustus 1959 (Dr. J. H. Stock en excursie S.W.G.).
12. Id., Sas van Goes, in het kanaal, ongeveer 1 km van de sluis: augustus 1959 (Dr. J. H. Stock en excursie S.W.G.).
13. Id., Katse Veer, westelijk van de sluis in de Zandkreekdam: maart 1961 (Dr. C. den Hartog).
14. Id., Wolphaartsdijk, bij het veer naar Kortgene: maart 1961 (Dr. C. den Hartog).

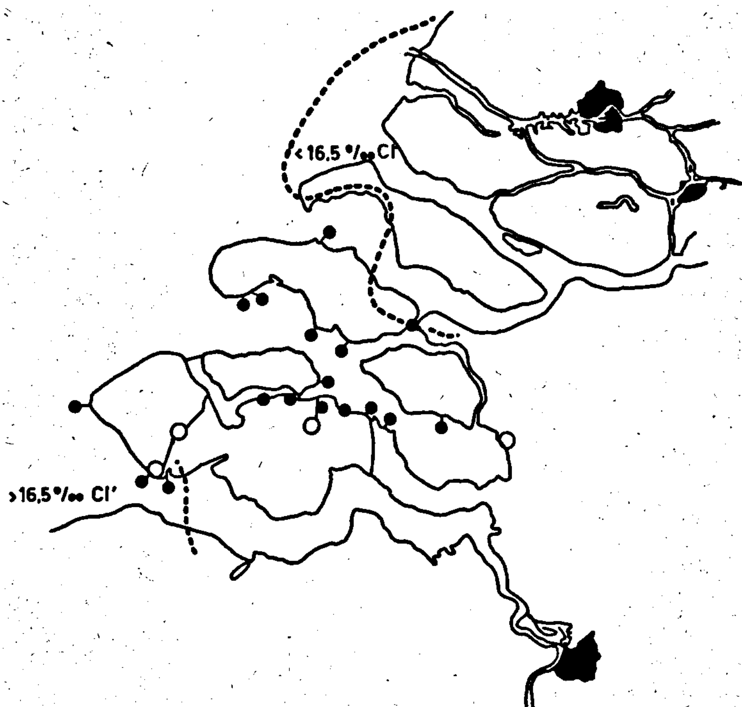

Fig. 1. Waarnemingen van *Brachystomia scalaris* (Macgillivray, 1843) in het Deltagebied. Stippellijn: grens van het euhalinicum, volgens C. den Hartog, 1961.

15. Walcheren, Vlissingen, ponton naast het Scheldeveer: 1951, 1952, 1953, 1959, 1960, 1962 (diverse waarnemers, S.W.G.).
16. Id., Vlissingen, havenhoofd Nieuwe Haven: april 1954 (J. de Looze).
17. Id., Vlissingen, pier Nolledijk: 1960, augustus 1961 (G. de Beer, M. Donze, G. Heerebout, F. van Iren).
18. Id., Westkapelle, zeedijk: april 1954, april 1962 (J. de Looze, Dr. C. den Hartog en A. J. J. Sandee).

Algemeen bekend is, dat *Brachystomia scalaris* als ectoparasiet gebonden is aan het voorkomen van *Mytilus edulis* L. De verspreiding van *Brachystomia scalaris* geeft de indruk, dat deze soort water met een betrekkelijk hoog zoutgehalte prefereert. Volgens ANKEL (1936, p. 52) leeft het slakje langs de gehele Deense westkust, in de Liimfjord, langs de kust van Zuid Noorwegen en Bohuslän doch ontbreekt in het Kattegat en rond de Deense eilanden. De enige vindplaats van de soort in het Oostzeegebied is de Kieler Förde. Zoals ook het kaartje van de verbreiding in de Zeeuwse stromen weergeeft, is *Brachystomia scalaris* vooral waargenomen in het euhalinicum (chloridegehalte van het water ± 16,5% Cl'). De vindplaatsen in sommige binnendijkse wateren met een polyhalien karakter (chloridegehalte van het water 9.0— ± 16,5% Cl') zijn in dit verband opvallend. Enkele Zeeuwse kanalen krijgen door het schutten veel toevoer van zout buitenwater, vooral in droge zomers. Of het slakje zich op dergelijke plaatsen kan handhaven, hangt onder meer af van de vraag, welke fluctuaties in het chloridegehalte door de soort kunnen worden verdragen. Volgens DEN HARTOG (1963, pag. 1089) heeft *Brachystomia scalaris* een geringere zoutamplitude dan zijn gastheer. VAN BENTHEM JUTTING (1943, pag. 61) merkt op, dat *Mytilus edulis* kan leven in water tot ± 14% Cl'.

Het slakje blijkt weliswaar regelmatig te worden gevonden in rustig water met soms sterke, soms zwakke getijstroming, doch vermijdt buitengaatse dijkgedeelten met sterke branding evenmin (Westkapelle, Huisduinen).

Het is opvallend, dat de soort tot heden niet is aangetroffen op vrij levende mosselbanken, doch steeds op met mosselen begroeide dijktracées, paalwerken, pontons, e.d.

Drs. W. J. VADER (Yerseke) meldde [1]), dat na de strenge winter van 1962-1963 geen levende exemplaren meer waren te vinden in Zeeland op punten, waar in voorgaande jaren *Brachystomia scalaris* in redelijke aantallen voorkwam. Ook in Huisduinen, waar vóór deze winter het slakje algemeen was, werd in 1963 de soort niet meer levend gevonden [2]). J. TANIS meldde van West Terschelling, dat in 1963 na de winter *Brachystomia scalaris* aanzienlijk in aantal was verminderd, doch niet was uitgestorven. De oorzaak van de inkrimping moet volgens de waarnemer worden gezocht in de drastische reducering van de mosselstand ten gevolge van de vorst [3]).

Sommige opeenvolgende waarnemingen geven de indruk, dat ook andere oorzaken dan een excessieve koudeperiode schommelingen

[1]) Schriftelijke mededeling dd. 23 september 1963.

[2]) Schriftelijke mededeling J. C. den Hartog dd. 20 augustus 1963.

[3]) Schriftelijke mededeling dd. 4 oktober 1963.

in de grootte van een *Brachystomia*-populatie kunnen teweeg brengen. In de zomers van 1951, 1952 en 1953 kwam *Brachystomia scalaris* in wisselende aantallen voor op de ponton bij het Scheldeveer te Vlissingen (1951: zeer veel; 1952, 1953: veel minder talrijk). Enkele leden van de Strandwerkgemeenschap constateerden hetzelfde op een bepaalde plek in de haven van West Terschelling in de zomers van 1960, 1961 en 1962. (1960, 1961: soort waargenomen; 1962: soort ontbreekt).

Opmerkelijk is ook, dat op diverse vindplaatsen het aantal juveniele exemplaren soms sterk overheerst.

LITERATUUR

ANKEL, W. E., 1936. Prosobranchia, in: Tierw. Nord- u. Ostsee vol. IXb, pp. 1-240.

BENTHEM JUTTING, TERA VAN, 1943. Mollusca (I) C. Lamellibranchia. Fauna van Nederland afl. XII, Leiden.

HARTOG, C. DEN, 1961. Die faunistische Gliederung im südwestniederländischen Deltagebiet. Int. Rev. Ges. Hydrobiol. vol. 46, pp. 407-418.

—, 1963. Vergelijkend oecologisch veldonderzoek aan waterslakken in het Deltagebied. Corr. bl. Ned. Mal. Ver. no. 105, pp. 1086-1091.

MULDER, A. F., & H. DE VUYST, 1952. *Odostomia scalaris* Macgillivray autochthoon verzameld in de haven van Vlissingen. Basteria vol. 16, pp. 57-58.